

Θ. Α. ΑΜΕΛΙΔΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει κάθε φιλόλογος, όταν καλείται να διδάξει το «Φιλοσοφικό Λόγο» στην Γ΄ Λυκείου, είναι πώς να οργανώσει το μάθημά του έτσι, ώστε να δώσει όλα εκείνα τα στοιχεία και τις πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για το μάθημα αλλά και για τις Γενικές Εξετάσεις. Πρέπει να επιλέξει μέσα από ένα πλήθος βιβλίων, βοηθημάτων, δικών του σημειώσεων και να είναι μάλιστα σε τέτοια μορφή, ώστε να δοθούν ολοκληρωμένα στους μαθητές του στην τάξη.

Αυτό το πρόβλημα με απασχολούσε συνέχεια όσο δίδασκα εδώ και 27 χρόνια στο λύκειο και σχεδόν ανελλιπώς στη θεωρητική κατεύθυνση. Άρχισα να οργανώνω το μάθημά μου στην αρχή με την παραδοσιακή μορφή των σημειώσεων και των φωτοτυπιών και αργότερα με την ηλεκτρονική του και να διαπιστώνω πόσο πιο εύκολα ήταν και στην παρουσίαση όλων των πληροφοριών αλλά και στις ερωτήσεις που γινόταν στην τάξη είτε δινόταν ως εργασία στο σπίτι.

Ο καθηγητής, εάν έχει τη δυνατότητα του διαδραστικού πίνακα, μπορεί να προβάλλει όλο το υλικό του, όπως εμφανίζεται στο ηλεκτρονικό βιβλίο, να σημειώσει σ' αυτό ό,τι θέλει και όλη η παράδοσή του να αποθηκευθεί και να δοθεί στο μαθητή.

Οι ίδιοι οι μαθητές, επίσης, εξοικειωμένοι με τους Η/Υ, πιο ευχάριστα και πιο ελκυστικά δέχονται όλες τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας.

Έτσι, κατέληξα στη συγκεκριμένη μορφή του ηλεκτρονικού αυτού βιβλίου, προσπαθώντας να δώσω μια ολοκληρωμένη πρόταση διδασκαλίας για κάθε ενότητα του μαθήματος.

Η δομή του βιβλίου **I. Πλάτων – Προταγόρας** είναι η ακόλουθη:

I. Εισαγωγή. Δίνεται η εισαγωγή του βιβλίου σε διαγραμματική μορφή με όλα τα βασικά της σημεία, με σχόλια και ερωτήσεις.

II. Σχόλια - Κείμενο – Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή.

α) Σχόλια: Ξεκινάμε με τους προτεινόμενους στόχους του ΚΕΕ (Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας του ΥΠΕΠΘ) που πρέπει να επιτευχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας και προστίθενται κάποιες βασικές επισημάνσεις – διευκρινίσεις.

β) Κείμενο: Είναι χωρισμένο σε νοηματικές ενότητες και επισημαίνονται τα ερμηνευτικά σχόλια του βιβλίου.

γ) Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή. Αναφέρονται σε όλο το υποστηρικτικό υλικό που παρέχει το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας (σχόλια βιβλίου, ερωτήσεις ΚΕΕ, βιβλίο του καθηγητή) Αν παρατηρήσουμε τις ερωτήσεις των θεμάτων στις Γενικές Εξετάσεις, θα δούμε ότι αυτές στηρίζονται κατά κύριο λόγο σ' όλο αυτό το πληροφοριακό υλικό. Έτσι, καθίσταται σχεδόν περιττή κάθε άλλη πληροφορία που υπάρχει σε διάφορα βιβλία ή βοηθήματα.

Εδώ υπάρχει και μια νέα καινοτομία. Το κείμενο και τα σχόλια είναι συγκεντρωμένα σε ενιαία σελίδα με τις παραπομπές σε κάθε λέξη του κειμένου που αναφέρονται. Μ' αυτόν τον τρόπο ο μαθητής διευκολύνεται άμεσα εφόσον δε θα χάνεται σε πλήθος πληροφοριών και δε θα δυσκολεύεται να ξέρει σε ποιο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου αναφέρονται.

III. Διάγραμμα του μαθήματος. Βοηθά στην κατανόηση και στην επανάληψη του μαθήματος.

IV. Μετάφραση. Είναι γραμμένη με αντιστοιχία κατά λέξη για πιο εύκολη εκμάθηση.

V. Ερωτήσεις είτε με τη μορφή ανοιχτών ερωτήσεων είτε με συνδυασμό ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου και ασκήσεις του ίδιου του ΚΕΕ. Όλα αυτά με τις αντίστοιχες απαντήσεις τους.

Μέσα από τις **ερωτήσεις** (ανοιχτού – κλειστού τύπου) θα μπορέσει ο μαθητής να κατανοήσει το κείμενο αλλά και να «μπει στο πνεύμα» των ερωτήσεων των Γενικών Εξετάσεων, αφού αυτές στηρίζονται στα σχόλια του βιβλίου και στις ερωτήσεις του ΚΕΕ.

VI. Λεξιλογικές ασκήσεις

Όλες οι προτεινόμενες ασκήσεις του ΚΕΕ με τις αντίστοιχες απαντήσεις τους.

VII. Θέματα Γενικών Εξετάσεων (2001 – 2009) (ΓΕΛ, Δ΄ Τάξης Εσπερινού, Ομογενών καθώς και τα επαναληπτικά αυτών) με τις απαντήσεις τους χωρισμένα σε κάθε ενότητα του μαθήματος.

Ο μαθητής μπορεί έτσι να ελέγχει τις γνώσεις του σε κάθε ενότητα και να γνωρίσει τη μορφή των θεμάτων στα οποία θα εξεταστεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
Δ. Σωκράτης	7
Ε. Πλάτων	12
◆ Σχόλια για τη γλώσσα και το ύφος του Πλάτωνα	15
◆ Η επιβίωση της πλατωνικής φιλοσοφίας	17
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ	
Α. Διάρθρωση του διαλόγου και τα πρόσωπα	23
Β. Η φιλοσοφική σημασία του διαλόγου	27
◆ Σχόλια	33
◆ Κρίσεις για τους σοφιστές	39
◆ Ο Αριστοτέλης και οι σοφιστές	46
ΚΕΙΜΕΝΑ	
Ενότητα 1 ^η	49
Ενότητα 2 ^η	69
Ενότητα 3 ^η	82
Ενότητα 4 ^η	115
Ενότητα 5 ^η	168
Ενότητα 6 ^η	201
Ενότητα 7 ^η	222
◆ Ερωτήσεις για τη συνολική θεώρηση του Πρωταγόρα	239

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ταξίδια – σικελική εμπειρία

Α΄ ταξίδι (398 – 390 π.Χ.)

- 398 – 390 ταξιδεύει στην Κ. Ιταλία. Γνωρίζει τον Πυθαγορισμό, τον Αρχύτα τον Ταραντίνο, το Διονύσιο τον Ι (τύραννο των Συρακουσών) και το γαμπρό του Δίωνα.
- Προσπάθησε να μύσει στην πολιτική αρετή και στη σοφία τον τύραννο Διονύσιο· απέτυχε και μάλιστα κινδύνεψε να πουληθεί ως δούλος.

Β΄ ταξίδι (366 π.Χ.)

- 367 ο Διονύσιος ΙΙ διαδέχεται τον πατέρα του.
- 366 επιστρέφει ο Πλάτωνας στις Συρακούσες, για να μεταμορφώσει το Διονύσιο σε φιλόσοφο βασιλέα (όπως περιγράφει στην Πολιτεία του)· απέτυχε.

Γ΄ ταξίδι (361 π.Χ.)

- 361 επιστρέφει στη Σικελία· απέτυχε εξαιτίας της διαμάχης Δίωνα – Διονύσιου και συνεχών πραξικοπημάτων.

Η ίδρυση της Ακαδημίας (390 π.Χ. – 529 μ.Χ.)

Ονομασία

- Το 390 ίδρυσε τη σχολή του **Ακαδημία** σε ένα κτήμα κοντά σ' ένα γυμναστήριο που ονομαζόταν, όπως και η περιοχή, Ακαδήμεια, από τον προστάτη ήρωά του Ακάδημο ή Εκάδημο.

Μαθήματα

- Όσα όριζε στην *Πολιτεία* του ως ιδανική παιδεία για τους φύλακες.
- Μεγάλη σημασία είχαν τα μαθηματικά ως απαραίτητη προετοιμασία για τη διδασκαλία της διαλεκτικής. Στην είσοδο της σχολής υπήρχε «*ἀγεωμέτρητος μηδείς εἰσίτω*».

Μαθητές

- Αριστοτέλης, Σπεύσιππος (ανιψιός και διάδοχος), Ξενοκράτης, Φίλιππος από τον Οπούντα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4^η

Η πολιτική αρετή, κοινό δώρο του Δία στους ανθρώπους, απαραίτητη ιδιότητα για τη συγκρότηση κοινωνιών

I. ΚΕΙΜΕΝΟ - ΣΧΟΛΙΑ

Προτεινόμενοι στόχοι

Να κατανοήσουν οι μαθητές:

- τα στάδια εξέλιξης του πολιτισμού,
- τη σημασία της πολιτικής αρετής για τη συγκρότηση πολιτικών κοινωνιών,
- το νόημα που έχουν η αιδώς και η δίκη ως προϋπόθεση της πολιτικής αρετής,
- τη σημασία της ίδρυσης πόλεων,
- το συμβολισμό του μύθου.

Α' Η συμμετοχή του ανθρώπου στη θεία φύση και εξέλιξη πολιτισμού

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος(35) θείας μετέσχε μοίρας(1), πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοῦς ἐνόμισεν(36, 38), καὶ ἐπεχείρει βωμοὺς τε

---

35. Μπορούμε να διακρίνουμε τρὶα στάδια ἢ φάσεις εξέλιξης. Η πρώτη είναι η φάση του Επιμηθέα, η δεύτερη η φάση του Προμηθέα και η τρίτη η φάση του σχηματισμού των πόλεων. Βλ. Αύγ. Μπαγιόνας (3), σσ. 90-91 και Α. Στέφος (2), σσ. 107 κ.εξ.

36. Χρησιμοποιώντας την έμφυτη νοημοσύνη τους εξασφάλισαν τροφή, στέγη και ενδυμασία, έμαθαν να μιλούν, ενώ προηγουμένως έφτιαξαν βωμούς και αγάλματα θεών. Ο Ν. Μ. Σκουτερόπουλος (σ. 122) επισημαίνει ότι η θρησκεία λογίζεται ως ανθρωπολογικό δεδομένο, συμπεριλαμβάνεται στα επιτεύγματα του ανθρώπου, και ότι «όλα αυτά τα κατορθώματα του ανθρώπου εντάσσονται σε ένα καθαυτό προ-ηθικό στάδιο της πολιτισμικής ανέλιξης».

38. Βλ. W. K. C. Guthrie (1), σ. 91: Από την αρχή επίσης, οι άνθρωποι έχουν μέσα τους την έμφυτη ορμή για λατρεία (...) Ο ίδιος ο Πρωταγόρας κατά πάσα πιθανότητα αναγνώριζε ότι η λατρεία προσιδιάζει στον άνθρωπο και ίσως είναι κάτι το απαραίτητο, χωρίς όμως και να παίρνει θέση σχετικά με την ύπαρξη του αντικειμένου της. Βλ. και σ. 324 στο ίδιο: Το ένστικτο της πίστης και της λατρείας είναι θεμελιώδες στην ανθρώπινη φύση, και η απόδοσή του σε θεϊκή συγγένεια δεν είναι κάτι το περίεργο σε μια αφήγηση που ομολογουμένως δίνεται σε μορφή λαϊκής μυθολογίας για να γίνει πιο ευχάριστη.

ιδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῆ τέχνη(37), καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ τῆς γῆς τροφὰς ἠῦρετο.

Β' Ἐλλειψη πόλεων – αφανισμός των ανθρώπων από τα θηρία

Οὕτω δὴ παρασκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ὄκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη(2) αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἰκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής.

Γ' Συνάθροιση των ανθρώπων – ἔλλειψη πολιτικῆς τέχνης - αλληλοεξόντωση

- πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμικὴ(39)[Δες σχόλιο 1^ο ἀπὸ το βιβλίου του καθηγητῆ] - ἐζήτουν δὲ ἀθροίζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις(40,41)· ὁτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.

37. Η γλώσσα δημιουργείται από την ανθρώπινη νόηση και βούληση, δεν δίνεται από το θεό. Η αρχαία παράδοση ήταν θεοκρατική (την άποψη αυτή εκφράζει π.χ. ο Ηρόδοτος, ΙΙ, 2, όταν αναφέρει το πείραμα του Ψαμμήτιχου, βλ. Παράλληλα κείμενα, αρ. 8). Η σύγχρονη γλωσσολογία επιβεβαιώνει τη σοφιστική άποψη και μάλιστα η διπλή άρθρωση της γλώσσας (άρθρωση φθόγγων και άρθρωση λέξεων) την οποία ανέλυσε ίσως υποδηλώνεται και στην έκφραση του Πρωταγόρα φωνήν καὶ ὀνόματα διηρθρώσατο. Βλ. Ηλ. Σπυρόπουλος, σ. 185.

39. Δημιουργείται και αναπτύσσεται σε πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες. Πρβλ. Πλάτωνος Πολιτεία 373 d- 374 d. Η έκφραση δεν συνεπάγεται ότι ο Πρωταγόρας είναι υπέρ του πολέμου. Αντίθετα ο Δ. Γουδής (σ. 83) υποστηρίζει ότι ο πόλεμος, παρά τα μεγάλα κακά τα οποία προξενεί, δίκαια θεωρείται από τον Πρωταγόρα στοιχείο της πολιτικῆς, γιατί αναπτύσσει τις ευγενέστερες ορμές του ανθρώπου, την άμυνα υπέρ του δικαίου και της ελευθερίας, υπέρ βωμών και εστιών, αφυπνίζει τα έθνη από την ηθική νάρκη μακροχρόνιας ειρήνης, μεταδίδει τον υψηλότερο πολιτισμό των πολιτισμένων λαών σε βαρβάρους κτλ.

40. Κατά τον Πρωταγόρα, οι άνθρωποι ένιωθαν την ανάγκη (ἐζήτουν) της συνάθροισης, της συμβίωσης. Ο άνθρωπος, δηλαδή, επιβιώνει μόνο χάρη στην ικανότητά του για κοινωνική ζωή. Η βασική αυτή θέση μπορεί να θεωρηθεί προδιατύπωση της θέσης του Αριστοτέλη για τον άνθρωπο φύσει πολιτικὸν ὄν. Βλ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, σ. 122.

41. Εξαίρεται η σημασία της πόλης. Βλ. Α. Στέφος (2), σσ. 111-112.

ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Σχόλιο 1^ο. Η σημασία της πολιτικής αρετής

Σημασία έχει στις φανταστικές διηγήσεις να προσέξουμε, τι λογής εφευρέσεις διάλεξε να προβάλλει ο κάθε συγγραφέας. Αν λοιπόν υπάρχουν από τον ένα στον άλλος κάποιες μικροδιαφορές, η πρωτοτυπία του Πρωταγόρα σε σχέση με όλους τους άλλους είναι ολοφάνερη: είναι ο μόνος, σε ολόκληρη τη σειρά, που δεν εξαρτά την εξέλιξη της ανθρωπότητας αποκλειστικά από τις τέχνες, αλλά εισάγει στη διήγηση του δύο διαδοχικές φάσεις: είναι πρώτα οι τέχνες, που τις δίδαξε ο Προμηθέας, και ακολουθούν οι πολιτικές αρετές, που αυτές τις έδωσε ο Δίας.

Η διπλή θεϊκή παρέμβαση είναι απαραίτητη, καθώς οι τέχνες δε φτάνουν για να διορθώσουν τη σύγχυση και τη θηριωδία των πρώτων αρχών. Αντίθετα, οι τέχνες αφήνουν τον άνθρωπο έκθετο στην απειλή του ολοκληρωτικού αφανισμού, που οφείλεται τόσο στους αγώνες του εναντίον των ζώων, όσο και στους αγώνες του εναντίον των άλλων ανθρώπων. [...]

II. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

1. Η συμμετοχή του ανθρώπου στη θεία φύση και η εξέλιξη του πολιτισμού
(Θρησκεία – γλώσσα - υλικά αγαθά)
2. Έλλειψη πόλεων —→ αφανισμός των ανθρώπων από τα θηρία
3. Συνάθροιση των ανθρώπων – έλλειψη πολιτικής τέχνης —→αλληλοεξόντωση
4. Φόβος του Δία – αποστολή του Ερμή

III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμοὺς τε ἰδρῦεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ τῆς γῆς τροφὰς ἠὔρετο.</p>	<p>Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος πήρε μέρος στη θεϊκὴ φύση, πρῶτα μὲν ἐξαιτίας τῆς συγγένειας με τὸ θεό μόνο ἀπὸ τὰ ζῶα πίστεψε σε θεοὺς καὶ προσπαθοῦσε να καθιερώνει βωμοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φθόγγους καὶ λέξεις γρήγορα ἀνακάλυψε με τέχνη, καὶ κατοικίες καὶ ἐνδύματα καὶ υποδήματα καὶ στρωσίδια καὶ τὶς τροφές ἀπὸ τῆ γῆ βρήκε.</p>
<p>Οὕτω δὲ παρασκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ᾔκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῇ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι</p>	<p>Ἔτσι λοιπὸν εφοδιασμένοι οἱ ἄνθρωποι στὴν ἀρχὴ κατοικοῦσαν διασκορπισμένοι, πόλεις ὅμως δὲν υπήρχαν· ἀφανίζονταν λοιπὸν ἀπὸ τὰ θηρία, γιατὶ ἀπὸ κάθε ἀποψη ἦταν πιο ἀδύναμοι ἀπὸ αὐτά,</p>

IV. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

(ανάπτυξης και σύντομης απάντησης)

1. Ποια στάδια εξέλιξης πέρασε ο άνθρωπος σύμφωνα με το μύθο; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά καθενός; (Βλ. και ενότητα 3)³⁵.
2. **θείας μετέσχε μοίρας:** Με ποιο τρόπο συμμετείχε ο άνθρωπος στη μοίρα, στο μερίδιο, των θεών;
3. Τι είχαν επιτύχει και σε ποιο στάδιο εξέλιξης είχαν φτάσει οι άνθρωποι πριν από τη δημιουργία πόλεων³⁶;
4. Ποια άποψη εκφράζει για τη γλώσσα ο Πρωταγόρας; Να τη συγκρίνετε με τις απόψεις του Ηροδότου για το ίδιο θέμα³⁷.

Συνδυασμός ερωτήσεων κλειστού και ανοικτού τύπου

1. Ο Δίας μοιράζει σε όλους την αιδῶ και τη δίκη, αλλά παράλληλα θεσπίζει νόμο για την τιμωρία όποιου δε μετέχει σ' αυτές. Από αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε ότι:
  - α) Ο Πρωταγόρας αντιφάσκει, για να δικαιολογήσει το επάγγελμά του (δάσκαλος της πολιτικής αρετής).
  - β) Η αιδῶς και η δίκη δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο. Αν ήταν, ούτε τα εγκλήματα και γενικά η απείθεια στο νόμο θα εξηγούνταν, ούτε ο Πρωταγόρας θα δικαιωνόταν ως δάσκαλος της πολιτικής αρετής.

γ) Ο Δίας, αφού δίνονται σε μεταγενέστερο από τη δημιουργία του ανθρώπου στάδιο, δεν μπορεί να τις επιβάλει σε όλους καταναγκαστικά.

δ) Είναι τόσο αναγκαίες για την ύπαρξη της πόλης, ώστε η τιμωρία για την παραβίασή τους θα πρέπει να είναι σκληρή.

A. Να επιλέξετε τις δύο πιο εύστοχες, κατά τη γνώμη σας, απόψεις.

B. Να τις αναπτύξετε, αιτιολογώντας την επιλογή σας.

V. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. δεσμοί φιλίας συναγωγοί: Να συνθέσετε το ρήμα ἄγω με πέντε προθέσεις και να σχηματίσετε από κάθε σύνθετο ένα παράγωγο κατά το παράδειγμα συνάγω - συναγωγός ή συναγωγή. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και παραγωγικές κατάληξεις. Με τις λέξεις που θα προκύψουν να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα. Να προσέξετε τον τονισμό .

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1.

παράγω	παραγωγός - παραγωγή, παραγωγικός	ἔξάγω	εξαγωγή - εξαγωγικός - εξαγωγίμος
διάγω	διαγωγή	ἄπάγω	απαγωγή
προσάγω	προσαγωγή - προσαγωγός	κατάγω	καταγωγή

παραγωγός ταινιών, εξαγωγικό εμπόριο, παραγωγική κατάληξη, εξαγωγή προϊόντων, απαγωγή παιδιού κτλ.

VI. ΘΕΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΕΜΠΤΗ 10 ΙΟΥΛΙΟΥ 2003

Διδαγμένο κείμενο από το πρωτότυπο

Πλάτωνος Πρωταγόρας, (322A -322D)

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκήσεις καὶ ἐσθήτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἠύρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ὄκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεὴς -πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμικὴ- ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο.

A. Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα: «**Ζεὺς οὖν δείσας ... ὡς νόσον πόλεως**» Μονάδες 10

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. «... ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας»: Τι θεωρήθηκε για τον άνθρωπο «θεία μοῖρα» και για ποιους λόγους Μονάδες 10

B2. «...τὸν μὴ δυνάμενον...κτείνειν»: Για ποια κατηγορία ανθρώπων και με ποιο σκεπτικό προτείνεται εδώ η θέσπιση της θανατικής ποινῆς Μονάδες 10

B3. Με βάση το πρωτότυπο και το μεταφρασμένο κείμενο που ακολουθεί, να καταγράψετε τα παιδαγωγικά μέσα με τα οποία, κατά τον Πρωταγόρα, διδάσκεται η πολιτική αρετή και να εξηγήσετε γιατί η διδασκαλία της θεωρείται αναγκαία, παρόλο που η αρετή αυτή με εντολή του Δία μοιράστηκε από τον Ερμή σε όλους τους ανθρώπους.

Πλάτωνος Πρωταγόρας, (325D - 325E) (7^η)

7^η Στην πραγματικότητα, αρχίζουν από την παιδική ηλικία να διδάσκουν και να νοθετούν, συνεχίζοντας για όλη τη ζωή. Αμέσως μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ένα παιδί τι του λένε, και η παραμύθια του και η μητέρα του και ο παιδαγωγός του και ο ίδιος ο πατέρας του αγωνίζονται γι' αυτό το πράγμα, για το πώς δηλαδή θα βελτιωθεί το αγόρι, διδάσκοντάς το για κάθε του πράξη και για κάθε του λόγο και εξηγώντας του ότι αυτό είναι δίκαιο και το άλλο άδικο, και ότι αυτό είναι καλό και το άλλο αισχρό, και αυτό όσιο και εκείνο ανόσιο, και ότι αυτά πρέπει να τα κάνεις και αυτά να μην τα κάνεις. Κι όταν ακούει με τη θέλησή του, πάει καλά. Εάν όμως δεν υπακούει, τότε, με τις απειλές και τα χτυπήματα το "ισιώνουν", σαν δέντρο που λυγίζει και γέρνει. Κι ύστερα, όταν το στέλνουν στους δασκάλους, δίνουν εντολή να επιμεληθεί ο δάσκαλος περισσότερο την ευκοσμία των παιδιών, παρά τα γράμματα και τη μουσική. Και οι δάσκαλοι άλλωστε γι' αυτό φροντίζουν κυρίως.

Μονάδες. 10

B4. Πώς αξιοποίησαν ο Πρωταγόρας και γενικά οι σοφιστές τη μέθοδο του σχολιασμού ποιητικών κειμένων για την αναζήτηση της αλήθειας και ποια ήταν η βασική αντίρρηση του Σωκράτη για τη μέθοδο αυτή;

Μονάδες 10

B5. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἐνόμισεν, ὄκουν, διεφθείροντο, πέμπει, δοίη.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Δίων Χρυσόστομος, Λόγος VIII: Διογένης ἢ περὶ ἀρετῆς, 28.

Περὶ δὲ τοῦ Πέλοπος ἔλεγον ὅτι καὶ τὸν ὦμον ἐλεφάντινον ἔχει, ὥσπερ τι ὄφελος ἀνθρώπου χρυσοῦν χεῖρα ἢ ἐλεφαντίνην ἔχοντος ἢ ὀφθαλμοὺς ἀδάμαντος ἢ σμαράγδου· τὴν δὲ ψυχὴν οὐκ ἐγίνωσκον αὐτοῦ ὁποῖαν τινὰ εἶχεν. τὸν δὲ Ἥρακλέα πονοῦντα μὲν καὶ ἀγωνιζόμενον ἠλέουν, καὶ ἔφασαν αὐτὸν ἀνθρώπων ἀθλιώτατον· καὶ διὰ τοῦτο ἄθλους ἐκάλουν τοὺς πόνους αὐτοῦ καὶ τὰ ἔργα, ὡς τὸν ἐπίπονον βίον ἄθλιον ὄντα· ἀποθανόντα δὲ πάντων μάλιστα τιμῶσι καὶ θεὸν νομίζουσι καὶ φασιν Ἥβη συνοικεῖν, καὶ τούτῳ πάντες εὗχονται, ὅπως αὐτοὶ μὴ ἔσονται ἄθλιοι, τῷ πλεῖστα ἀθλήσαντι.

Γ1. Να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το κείμενο.

Μονάδες 20

Γ2.α. Να μεταφέρετε στο τετράδιό σας τους παρακάτω πίνακες, στα κενά των οποίων θα συμπληρώσετε τους τύπους που ζητούνται. (Η αντωνυμία να γραφεί στον πληθυντικό αριθμό και στο ίδιο γένος).

	Θετικός	Συγκριτικός
μάλιστα		

τινά	Ονομαστική	Γενική	Δοτική

Μονάδες 5

Γ2.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἔλεγον: το δεύτερο ενικό πρόσωπο της προστακτικής του αορίστου β' στη φωνή που βρίσκεται.

ἀγωνιζόμενον: το τρίτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του παθητικού αορίστου.

ἐκάλουν: το δεύτερο πληθυντ. πρόσωπο της ευκτικής ενεστ. της μέσης φωνής.

νομίζουσι: το ίδιο πρόσωπο της υποτακτικής αορίστου της ίδιας φωνής.

ἔσσονται: το τρίτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ίδιου χρόνου. Μονάδες 5

Γ3.α. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις ή φράσεις του κειμένου:

περὶ Πέλοπος, διὰ τοῦτο, ἄθλους, ὄντα, συνοικεῖν. Μονάδες 5

Γ3.β. «Περὶ δὲ τοῦ Πέλοπος ἔλεγον ὅτι καὶ τὸν ὄμιον ἐλεφάντινον ἔχοι»:

Να δικαιολογήσετε τον τρόπο εκφοράς της δευτερεύουσας πρότασης του χωρίου αυτού (Μονάδες 2) και να μεταφέρετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ. (Μονάδες 3) Μονάδες 5

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

B. 1. Σχόλιο 1 σχολικού βιβλίου, Σχόλιο 36 ΚΕΕ

B. 2. Σχόλιο 47, 48 ΚΕΕ

B. 3. α) Το β' διάγραμμα στην Ενότητα 7^η σελ. 7

β) Σχόλιο 49 ΚΕΕ

B. 4. Σχολικό βιβλίο σελ. 57

ἐνόμισεν	νόμισμα, νομισματοκοπείο
ὄκουν	οικία, οικισμός
διεφθείροντο	φθορά, φθοροποιός
πέμπει	πομπή, πομπός

δοίη	δόση, προδότης
------	----------------

ΛΙΛΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ. 1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Για τον Πέλοπα έλεγαν ότι και τον ώμο έχει από ελεφαντόδοντο, όπως έχει κάποιο όφελος (κέρδος) ο άνθρωπος που έχει χρυσό χέρι ή ελεφάντινο (από ελεφαντόδοντο) ή μάτια αδαμάντινα ή σμαραγδένια· δε γνώριζαν όμως την ψυχή αυτού τι είδους ήταν. Τον Ηρακλή που ταλαιπωριόταν και αγωνιζόταν ευσπλαχνίζονταν, και έλεγαν ότι αυτός είναι ο πιο αξιολύπητος από τους ανθρώπους· και για αυτό τις ταλαιπωρίες και τις πράξεις αυτού ονόμαζαν άθλους (κατορθώματα), επειδή θεωρούσαν τον επίπονο βίο (του) δυστυχή· όταν πέθανε τον τίμησαν περισσότερο από όλους και τον θεωρούσαν ως θεό και έλεγαν ότι κατοικεί μαζί με την Ήβη και εύχονται όλοι γι' αυτόν, που ήταν πολύ αξιολύπητος, να μη γίνουν και οι ίδιοι αξιολύπητοι.

Γ. 2. α.

	Θετικός	Συγκριτικός
μάλιστα	μάλα	μᾶλλον

τινά	Ονομαστική	Γενική	Δοτική
	τινές	τινῶν	τισί

Γ. 2. β.

ἔλεγον	εἶπέ
ἀγωνιζόμενον	ἠγωνίσθη

ἐκάλουν	καλοῖσθε
νομίζουσι	νομίσωσι
ἔσσονται	ἔσται

Γ. 3. α

περὶ Πέλοπος	εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς
διὰ τοῦτο	εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας
ἄθλους	κατηγορούμενο του αντικειμένου τοὺς πόνους
ὄντα	συννημμένα, αιτιολ. μετοχή, υποκειμενική γνώμη (ὡς)
συνοικεῖν	ειδικό απαρέμφατο αντικείμενο στο φασί

Γ. 3.β.

«Περὶ δὲ τοῦ Πέλοπος ἔλεγον ὅτι καὶ τὸν ὤμον ἐλεφάντινον ἔχει»:

α) **Ευκτική του πλαγίου λόγου, εξάρτηση από το ἔλεγον (ιστορικός χρόνος)**

β) **τὸν ὤμον ἐλεφάντινον ἔχει.**